

Абдухамидова Б.А. КББАнын кафедра башчысы, п.и.к.

Сабактын темасы: Бугу эне

Кыргыз адабияты, 5-класс
(Чыгарма 2 саатка пландаштырылган)

Сабактын максаттары:

• **билим берүүчүлүк:** Чыңгыз Айтматов тууралуу маалымат алат; чыгарманын мазмунун түшүнөт, аны кайра айтып бере алат; каармандарга мүнөздөмө бере алат; жакшылыкка жакшылык гана кылуу керек экендигин түшүнүшөт.

• **өнүктүрүүчүлүк:** өз оюн эркин, далилдүү айта билүүгө машыгат; сынчыл ой жүгүртө алат; алган билимин чыгармачылык менен практикада колдоно алат.

• **тарбия берүүчүлүк:** бири-бирин уга билгенге, сыйлоого, жакшылык кылууга, табийгатка, жаныбарлага аяр мамиле жасоого үйрөнөт.

Көрсөткүчтөр: жогоруда коюлган максаттар ишке ашат, эгерде:

- Чыңгыз Айтматов тууралуу сүйлөп бере алса;
- чыгарманын мазмунун түшүнсө;
- чыгарманы өз сөзү менен айтып бере алса;
- каармандарга мүнөздөмө бере алса;
- жакшылыкка жакшылык гана кылуу керек экендигин түшүнсө;
- чыгарманы талдай алса;
- өз оюн далилдүү айта алса;
- текст менен иштөөдө чыгармадан Бугу эненин адамга кылган жакшылыгы, тескерисинче, адам баласынын ага кылган кыянаттыгы тууралуу таап, көркөм окуп бере алса;
- топто иштеген тапшырманы мазмуну боюнча иреттеп кое алса;
- топтук ишти аткарууда бирин-бирин сыйлап, уга билсе;
- ар дайым жакшы иштерди жасоого умтулуу керектиги тууралуу ой бөлүшө алса.

Сабактын тиби: аралаш

Сабактын формасы: топто иштөө

Колдонулган ыкма: тыным жасап окуу, топто иштөө, чаташкан логикалык чынжырлар

Сабактын жабдылышы: окуу китеби, сүрөттөр, карточкалар.

Сабактын жүрүшү (мугалим классты уюштурат, жагымдуу жагдай түзөт)

- Өтүлгөн тема боюнча окуучулардын билимдерин текшерет, бышыктайт.
- Жаңы теманы түшүндүрүүгө өтөт.

Сабакта жаңы өтүлүүчү чыгарманын аталышы «Бугу эне», Ч.Айтматовдун «Ак кеме» повестинен.

Мугалим «Акыл чабуулу» ыкмасын колдонуп, балдарга кайрылат:

– Балдар, бугулар тууралуу эмнелерди билесиңер?

Балдар: (жоопторун айтышат)

Мугалим:

– Рахмат, балдар, силер бугулар тууралуу аздыр-көптүр билет экенсиңер. Эми бүгүн сабакта эмне үчүн бугу-эне, анын адамга кылган жакшылыгы, ошондой эле, тескерисинче, адам баласынын бугу тукумуна кылган кыянатчылыгы тууралуу жомокту окуйбуз. Көңүл бөлүп уккула.

(Жомокту бир нече бөлүктөргө бөлүп, аларга ылайык темачаларды коюп алат да, улам тыным жасап, талкуу уюштуруу менен улантып окуп отурушат. Текстти көрктүү, каармандардын образына ылайык мугалим же окуучулар кезек менен окушат).

1-бөлүк

(Кыргыз журту Энесай деген өзөндү жайлап жашап турган заман тууралуу баяндалат.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

1. Энесай өзөнү каякта жайгашкан экен?
2. Энесайдын боюнда жашаган уруулардын өз ара мамилеси кандай болуптур? Ага кандай баа берет элеңер?
3. Тайга чер токоюнда пайда болгон сыйкырдуу куш: «Алаамат болор! Алаамат болор!» деп адамча сүйлөп сайраганы эмне себептен деп ойлойсуңар?

2-бөлүк

(Кыргыздын эл атасы, журт эгеси, кол башчысы Күлчө баатырдын каза табышы, элдин аза күтүп, баатырдын сөөгүн жерге берүүгө камынышы баяндалат.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

1. Күлчө баатырдын сөөгүн жерге берерде эл кандай ата-салтын карманышты? Ирети менен айтып бергиле.
2. Эмне үчүн Энесей тууралуу ыр ырдалчу экен?

3-бөлүк

(Улуу салтты бузуп, нарксыз жоонун аза күткөн кыргыз элине кол салышы баяндалат.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

- 1. Энесайлык кырк урууда ата-бабадан келаткан кандай салт бузулду? Салт-наркты бузуу туурабы?*
- 2. Эмне үчүн азалуу кыргыз эли душмандын колунан кырылып калды?*

4-бөлүк

(Ойноо бала менен секелек кыздын душмандардын артынан барышы, хандын жинденип Майрык-Чаар-Жезкемпирге балдарды жок кылууга буйрук кылышы баяндалат.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

- 1. Кыргыз наристелери кантип аман калышты?*
- 2. Аларды көргөн душмандын ханы эмне үчүн жинденди? Эч кимге зыян-залалы жок наристелерди жок кылуу үчүн кимге, кандай буйрук берди?*

5-бөлүк

(Майрык-Чаар-Жезкемпирден адамча кубулуп сүйлөгөн Бугу эненин балдарды арачалап, өмүрүн сактап калышы айтылат.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

- 1. Бугу эненин балдарды өлүмдөн сактап калышы силерге кандай таасир калтырды? Бугу энени сыпаттап айтып көргүлөчү.*
- 2. Майрык-Чаар-Жезкемпир минтет: «Жылдыздар адам болсо, көккө батмак эмес. Балыктар адам болсо, сууга батмак эмес». Бул сөздү ал эмне себептен айтып жатат? Же чын эле ошондойбу?*

6-бөлүк

(Мээримдүү Бугу эненин балдарды Ысык-Көлгө аман-эсен алып келиши.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

- 1. Кыргыздын балдарын Бугу эне кандай кыйынчылыктар менен касиеттүү Ысык-Көлгө алып келди?*
- 2. Бугу эне асырап алган балдарына кандай жакшы тилектерди айтты? Ошол жерин чыгармадан таап, көрктүү окуп бергиле.*

7-бөлүк

(Бала менен кыздын бой жетип үйлөнүп, балалуу болушу, Бугу эненин аларга туткасында күмүш жылаажын шыңгыраган бешик алып келиши баяндалат.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

1. Жаш ата-эненин тун наристесине Бугу эне кандай бешик алып келип берди?
2. Бугу уруусунун эли Мүйүздүү Бугу эненин урматына анын атын-салтын кантип ыйык тутуп келишет? Ошол жерин жомоктон таап, үн чыгарып окугула.

8-бөлүк

(Адам баласынын байлык-мансабына, атак-даңкына эсирип, Бугу эненин тукумуна кол салышы.)

Мугалим балдарды талкууга тартуу максатында суроо менен кайрылат:

1. Кыргыз уруусун тукум курут болуудан сактап калып, куттуу мекен таап берип, балдарына жылаажындуу бешик тартуулаган Бугу энеге ошол бешиктен чоңойгондор кандайча кол салды? Себеби эмнеде деп ойлойсуңар?
2. Жакшылыкка жамандык кылуу туурабы? Бул мансап, даңк, байлыктын күчүнө эсирип кетүү эмеспи? Же бул салтпы? Бул өз энесине кол салуу менен барабар эмеспи? Оюңарды ортого салгыла.

9-бөлүк

(Бугу-маралдардын тукумунун кырылышы, Бугу эненин адамдардын арамдыгына нааразы болушу жана Ысык-Көл менен коштошуп, тирүү калган тукумдары менен кулак укпас, көз көрбөс алыс жерлерге кетип калышы баяндалат.)

Мугалим балдарга суроолор менен кайрылат:

1. Бугу эне эмне үчүн адамдарга нааразы болду?
2. Мээримдүү Бугу эненин балбылдаган көзүнөн жаш төгүлүп, арамдыкты кармап, адалдыкты зарлап кеткени силерге кандай таасир калтырды? Адалдык жана арамдык дегенди кандай түшүндүңөр? Жомоктун мисалында оюңарды айтып бергиле.
3. «Жакшылап ойлондуңбу, Бугу эне? Булар деген адам баласы. Чоңоюп алып, өзүңдүн бугуларыңа ок атат, ошону ойлондуңбу?» - деп айтат Майрык-Чаар-Жезкемпир. Ал бул сөздү божомолдоп айткан беле, же келечекте эмне болорун кадиксиз билгенби?
4. Бугу эне Майрык-Чаар-Жезкемпирдин бул айтканына кандай жооп берген эле? Анын акактай таза ишеничи акталдыбы? Оюңарды билдиргиле.

Андан соң, мугалим аңгеменин окуяларын тогуз бөлүккө бөлүп, тогуз баракка жазып коет да, ар бир топко таркатат. Мугалим, албетте, балдардын иштеп жатканына көңүл бөлүп, аларга багыт берип, ошону менен катар убакытты чектеши керек.

Топтун иш-аракети:

Ар бир топтун мүчөлөрү өз ара кеңешип, талкуулап, аңгеменин тогуз бөлүккө ажырап калган окуяларын ирети менен коюп чыгышы керек.

Бул ыкманын максаты: окуучулардын чыгарманын мазмунун ырааттуу эстеп калганын текшерүү менен бирге, аны эсте тутуп калуусун бекемдейт.

Топтордо өз ара такташып бүткөн соң, класс алдында чогуу талдашып, чыгарманын окуясын ырааттуулук менен иретке келтиришет да, аны окуу китептеги текст менен салыштырышат.

Үйгө тапшырма катары төмөнкүлөр берилет:

- Чыгарманы толугу менен окуп чыгуу;
- Санжыргалуу сөз берметтерин пайдаланып, окуяны көркөм, элестүү баяндап берүүгө машыгуу;
- Жомоктун кайсы бир окуясын элестетип тартып келүү.

Окуучулардын билими сабактын максаттарына ылайык берилген көрсөткүчтөрдүн негизинде бааланат:

- эгерде көрсөткүчтөгү шарттардын (11 шарт көрсөтүлгөн) 9-11 шартына бала жетише алса, анда «5» деген баа коюлат;
- көрсөткүчтөгү шарттардын 6-8 шарты гана аткарылса «4»;
- көрсөткүчтөгү шарттар жарым-жартылай аткарылса «3».